

Відгук

офіційного опонента Авшенюк Наталії Миколаївни, доктора педагогічних наук, професора, завідувача відділу зарубіжних систем педагогічної освіти і освіти дорослих Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України на дисертаційну роботу Чу Їн «Тенденції інтернаціоналізації вищої освіти Китаю», подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка

1. Актуальність теми дослідження.

Імпорт та експорт освітніх послуг у сфері вищої стали одними з головних дискусійних питань у реформах вищої освіти багатьох країн і регіонів як на загальнополітичному, так і на інституційному рівнях. Східноазійський регіон, до якого відноситься Китай, є найбільш важливим і активним учасником інтернаціоналізації вищої освіти у світовому освітньому просторі. Заклади вищої освіти в Китаї, мають велике значення для підтримки цих процесів та для утвердження країни в світі, адже вони є носіями національних надій і мрій, а також сприяють глобальній дослідницькій потужності. Аналіз освітньої статистики переконливо свідчить, що наступними десятиліттями країни Східноазійського регіону домінуватимуть у світовому попиті на міжнародну вищу освіту, адже до 2025 року на цей регіон припадатиме близько 70% від загального світового попиту, що на 27% більше, ніж у 2000 році. Саме Китай та Індія стануть ключовими драйверами зростання, генеруючи понад половину світового попиту на міжнародну вищу освіту завдяки своїм наростальним економікам. Актуальність представленого дослідження зумовлена викликами, що стоять перед освітянською спільнотою у сучасному українському суспільстві, приверненням уваги до культурного різноманіття й міжкультурного діалогу, швидким поступом цифрових технологій та розширенням доступу до світових практик забезпечення якості вищої освіти, важливістю і необхідністю інтеграції у глобальний ринок освітніх послуг та налагодження взаємодії усіх учасників освітнього процесу.

Поділяємо думку здобувачки, що попри висвітлення у вітчизняному науковому дискурсі окремих аспектів інтернаціоналізації вищої освіти у країнах Східної Азії, комплексних досліджень тенденцій інтернаціоналізації вищої освіти в Китаї, особливо на тлі останніх економічних, політичних і суспільних перетворень не проводилося, а динамічні зміни, які є ознакою сьогодення, формують нові виклики, на які має реагувати освітня система. У контексті наведених вище міркувань вважаємо дослідження Чу Їн «Тенденції інтернаціоналізації вищої освіти Китаю» своєчасним, що цілком відповідає суспільним викликам і запитам; результати якого сприятимуть удосконаленню організаційного, змістового, управлінського аспектів інтеграції вищої освіти України до світового освітнього простору на індивідуальному, інституційному та державному рівнях.

Дисертаційну роботу виконано відповідно до комплексного дослідження кафедри педагогіки Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка «Інноваційні підходи до управління якістю вищої освіти» (державний реєстраційний номер 0113U004660). Тема дисертації затверджена вченою радою Сумського державного педагогічного університету імені

А.С. Макаренка (протокол № 8 від 24.02.2020 р.); тему уточнено вченою радою Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка (протокол № 9 від 01.03.2021 р.).

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Аналіз змісту дисертації й публікацій Чу Їн є підставою для висновку про наукову обґрунтованість й достовірність представлених авторкою результатів дослідження. Високий ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується адекватно використаними методами дослідження, логікою викладу змісту роботи, значною інформаційною насиченістю дисертації. Виконана робота свідчить про вміння авторки систематизувати і узагальнювати наукові й практичні напрацювання в контекстних та нормативних аспектах досліджуваного явища, робити порівняльно-педагогічний аналіз, виокремлювати головне для опису тенденцій, пропонувати рішення та бачити перспективи розвитку обраної проблеми дослідження.

Викладений у вступі науковий апарат дисертації уможливив формування цілісного алгоритму розв'язання досліджуваної проблеми, на вирішення якої дисертанткою спрямовано п'ять завдань дослідження. Відповідно до теми дисертації Чу Їн чітко визначила адекватні завданням теоретичні (абстрагування, конкретизація, узагальнення, аналіз) та емпіричні (переклад, опис, порівняння) методи наукового пошуку, що забезпечили кваліфіковану роботу з науковою літературою, нормативно-правовими документами, фактами і даними задля вивчення стану розробленості досліджуваної проблеми в українській науковій думці; окреслення тенденції розвитку концептуальних засад інтернаціоналізації вищої освіти як глобального та національного (китайського) феномену; виокремлення періодів та етапів розвитку інтернаціоналізації вищої освіти Китаю; характеристики нормативних засад реалізації досліджуваного феномену в сучасних умовах; висвітлення тенденцій розвитку внутрішньо-орієнтованих та зовнішньо-орієнтованих стратегій інтернаціоналізації вищої освіти Китаю; визначення тенденцій подальшого розвитку інтернаціоналізації вищої освіти Китаю та перспектив творчого використання китайського досвіду в Україні; формулювання узагальнених висновків, виявлення раціонального й практично-ціннісного в наукових працях із порівняльної педагогіки. Обрані методи дослідження відповідають специфіці порівняльно-педагогічного дослідження і забезпечують валідність одержаних результатів.

Переконливою є джерельна база дисертації, яка має важливе значення для обґрунтованості наукових положень і висновків. Вона відзначається різноманітністю і достатньою структурною повнотою, вміщує 278 найменувань, з яких 198 – іноземними мовами, що слугує беззаперечним доказом інформативності та валідності представленої роботи. Матеріали більшості опрацьованих джерел узагальнено дисертанткою і представлено у вигляді схем, таблиць, рисунків (розміщені як у тексті дисертації, так і у додатках), які унаочнюють структуру понять, процеси, зв'язки тощо.

Дисертація Чу Їн чітко структурована, її зміст відповідає меті й завданням дослідження, відображає хід їх виконання. Робота складається з анотацій

українською й англійською мовами, переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів і висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації – 284 сторінки.

Використання інструментарію методології порівняльної педагогіки дозволило авторці у *першому розділі дисертації* вирішити перше, друге і третє завдання, а саме: з'ясувати стан розробленості досліджуваної проблеми в українській науковій думці, розкрити концептуальні засади інтернаціоналізації вищої освіти в Китаї й довести поліаспектність і міждисциплінарність означеної проблеми в національному та міжнародному вимірах.

На основі конкретизації ключових понять дослідження (міжнародна освіта, розвиток міжнародного співробітництва, інтернаціоналізація освіти, мультикультурна освіта, міжнародні студенти, глобалізація, транснаціональна освіта, глобальне громадянство тощо) у працях українських і зарубіжних учених авторкою запропоновано висновок про розширення та трансформацію просторового й термінологічного полей дослідження інтернаціоналізації вищої освіти. Зазначене дало підстави для актуалізації тематичних напрямів досліджень феномену інтернаціоналізації вищої освіти, зокрема: забезпечення якості міжнародної вищої освіти; міжнародна й національна освітня політика та управління інтернаціоналізацією; студентська мобільність та мотивація студентського вибору країни й університету навчання. А також уможливило виокремлення тенденцій розвитку глобального та національного (китайського) дискурсів інтернаціоналізації вищої освіти.

Послідовно розкриваючи історичний соціально-політичний контекст розвитку інтернаціоналізації вищої освіти в Китаї Чу Їн здійснила розгляд історичної ретроспективи досліджуваного феномену ґрунтуючись на історичному, культуровідповідному та системному методологічних підходах. Важливим є висновок про виокремлення історичного (від часів заснування закладів вищої освіти Китаю та до 1978 р.) та сучасного (з 1978 р. – дотепер) періодів розвитку інтернаціоналізації вищої освіти в Китаї та окреслення етапів на підставі політичного, культурно-історичного, економічного та академічного критеріїв. У контексті характеристики означених періодів та етапів розвитку ІВО Китаю визначено основоположні нормативні засади, змістові характеристики та тенденції розвитку досліджуваного феномену.

Другий розділ дисертації присвячено вирішенню четвертого завдання дослідження, в якому, на нашу думку, дослідниці вдалося здійснити структурований багаторівневий аналіз тенденцій розвитку нормативних засад інтернаціоналізації вищої освіти Китаю; тенденцій розвитку внутрішньо- та зовнішньо-орієнтованих стратегій інтернаціоналізації вищої освіти Китаю.

Беззаперечною цінністю рецензованого дослідження є структурно-логічний аналіз державних («Національної програми середньо- та довгострокових освітніх реформ і розвитку на 2010-2020 рр.») та інституційних (Корпоративний план Пекінського університету (2010-2020 рр.)) документів, які увиразнюють відповідність міжнародній практиці реформування вищої освіти в умовах побудови суспільства знань на засадах збереження китайської специфіки, що визначається завданнями суспільно-політичного, соціально економічного та культурно-освітнього розвитку держави.

Важливим, на нашу думку, є різнобічна характеристика міжнародної студентської мобільності на політичному (тенденція до розширення регіонального та національного представництва іноземних студентів, масовізації мобільності, покращення якісного складу іноземних студентів та їх вплив на реалізацію планів Китаю щодо глобального лідерства у сфері міжнародної вищої освіти), економічному (тенденція зростання зацікавленості іноземних студентів у навчанні на високотехнологічних спеціальностях, що сприяє розвитку Китаю як економіки та суспільства знань), культурному (тенденція до глобального розширення та активізації культурної «м'якої сили» країни) та освітньому (тенденція розширення можливостей «інтернаціоналізації вдома» для китайських студентів, підвищення якості та глобальної конкурентоздатності системи вищої освіти країни) рівнях розгляду з окресленням найсуттєвіших тенденцій розвитку ключового аспекту інтернаціоналізації вищої освіти.

На особливу увагу, з нашої точки зору, заслуговує аналіз тенденцій розвитку транснаціональної вищої освіти в Китаї, зокрема: зміщення фокусу політики транснаціональної вищої освіти зі збільшення кількості на забезпечення якості, що досягається подальшою регламентацією механізмів створення, організаційних та процесуальних засад функціонування, оцінки якості їх роботи; усунення регіонального дисбалансу у розвитку закладів транснаціональної вищої освіти з метою сформувати модель відкритості освіти, яка б відповідала місцевим умовам і особливостям; запровадження жорсткого контролю якості закордонних педагогічних кадрів та освітніх ресурсів.

В умовах інтенсивного реформування вищої освіти в Україні, маємо позитивно відмітити зазначені наукові здобутки дисертантки, осмислення яких у подальшому, сприятиме, на нашу думку, оновленню вимог до підвищення якості вищої освіти України як ресурсної бази розвитку країни в умовах економіки знань та соціальних трансформацій суспільства. Структуровані знання про особливості інтернаціоналізації вищої освіти з китайською специфікою стали валідним підґрунтям для розроблення рекомендації щодо імплементації конструктивних ідей китайського досвіду у вітчизняну освітню практику на державному та інституційному рівнях. Зазначені рекомендації запропоновані дисертанткою у *третьому розділі дисертації*, і, в цілому, спрямовані на вирішення п'ятого завдання дослідження. Рекомендації розроблено з використанням методів екстраполяції на підставі компаративного аналізу визначення нормативно-правових, організаційних, змістових і процесуальних аспектів тенденцій подальшого розвитку інтернаціоналізації вищої освіти Китаю, до яких зараховано активізацію багатосторонніх та двосторонніх міжнародних обмінів і співпраці; оптимізацію механізмів надання послуг навчання за кордоном; розширення міжнародного визнання кваліфікацій; посилення співпраці з міжнародними організаціями; удосконалення організаційної та фінансової підтримки й всебічне підвищення якості навчання іноземних студентів у Китаї; прискорення створення за кордоном міжнародних кампусів університетів з китайською специфікою; продовження реалізації програми розвитку університетів подвійного світового класу; створення в китайських університетах світового класу інтернаціонального середовища для науково-дослідницької діяльності, формування відкритого екосередовища для інновацій, що має міжнародну конкурентоспроможність;

формування порівняльної переваги Китаю у міжнародній конкуренції у сфері залучення висококваліфікованих фахівців; активізація участі Китаю у глобальному управлінні освітою та у розробці міжнародних правил, стандартів і систем оцінювання міжнародної освіти.

Загальні висновки логічно поєднанні зі змістом дисертації і відображають основні результати дослідження відповідно до його завдань. Результати порівняльно-педагогічного дослідження Чу Їн супроводжуються матеріалом у графічному відображенні, у вигляді 9 таблиць та 1 рисунка, які суттєво розширюють і поглиблюють змістове поле дисертаційного дослідження. На позитивну оцінку заслуговують 8 змістовних додатків до дисертаційної роботи, які вдало доповнюють її зміст автентичними документами та авторськими аналітичними узагальненнями, що конкретизує й унаочнює важливі аспекти рецензованого дослідження.

3. У дослідженні Чу Їн розв'язані актуальні завдання, що мають наукову новизну та теоретичне значення. Вони, зокрема полягають у тому, що вперше в українській педагогічній науці здійснено комплексне багаторівневе дослідження тенденцій інтернаціоналізації вищої освіти Китаю, а саме: тенденцій розвитку концептуальних засад інтернаціоналізації вищої освіти Китаю, тенденцій розвитку китайського національного дискурсу інтернаціоналізації вищої освіти, тенденцій унормування політики інтернаціоналізації вищої освіти, тенденцій розвитку внутрішньо-орієнтованих і зовнішньо-орієнтованих стратегій інтернаціоналізації вищої освіти Китаю, тенденцій подальшого розвитку інтернаціоналізації вищої освіти Китаю; виокремлено періоди (історичний та сучасний) та етапи розвитку інтернаціоналізації вищої освіти Китаю; окреслено перспективи творчого використання китайського досвіду в Україні за політичним, організаційним, змістовим та управлінським напрямками інтернаціоналізації вищої освіти.

4. Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих публікаціях, зарахованих за темою дисертації.

Результати дослідження, наукові положення, висновки та рекомендації достатньо вичерпно висвітлено у 12 публікаціях, 9 з яких – одноосібні, що представлені 3 статтями у наукових фахових виданнях України з присвоєнням категорії «Б», 1 розділом у зарубіжній колективній монографії, 1 статтею в науковому періодичному виданні України, 7 працями апробаційного характеру.

Особистий внесок здобувача у 3 публікаціях, написаних у співавторстві, чітко обґрунтований у вступі до дисертації.

З аналізу тексту дисертації офіційним опонентом вбачається **дотримання здобувачкою вимог академічної доброчесності** в повному обсязі.

5. Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що схарактеризовані Чу Їн тенденції розвитку інтернаціоналізації вищої освіти Китаю та перспективи творчого використання позитивних ідей зарубіжного досвіду, теоретичні положення та обґрунтовані практичні рекомендації можуть слугувати науковою основою у процесі модернізації системи вищої освіти в Україні, насамперед, для розроблення концептуальних, стратегічних і нормативних документів із проблем інтернаціоналізації вищої освіти у цілому та моделювання альтернативних підходів до інтеграції закладів вищої освіти до світового

освітнього простору, зокрема. Насамперед, матеріали дисертації можуть бути використані українськими науковцями в порівняльно-педагогічних студіях, а також для розроблення й поглиблення змісту освітніх, освітньо-професійних, освітньо-наукових програм в галузі 01 «Освіта/педагогіка»; дисциплін з порівняльної педагогіки, історії педагогіки, міжкультурних наукових комунікацій. Матеріали дисертації слугують корисним джерелом для вдосконалення професійної компетентності та професійного розвитку викладачів закладів вищої освіти, фахівців з розроблення освітньої політики та освітнього законодавства.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес українських ЗВО, зокрема: Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка (довідка № 2110 від 12.09.2023 р.), Житомирського державного університету імені Івана Франка (довідка № 862-1/01 від 15.09.2023 р.), Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка (довідка № 2159/01-35/57 від 15.09.2023 р.), Сумського національного аграрного університету (довідка № 1887 від 19.09.2023 р.), про що свідчать відповідні документи, наведені у додатках до дисертації.

Рівень апробації результатів дослідження є достатнім і підтверджується участю дисертантки у 17 міжнародних і всеукраїнських науково-практичних масових заходах різного рівня.

6. Зауваження та дискусійні положення до дисертації

У цілому позитивно оцінюючи новизну, теоретичне і практичне значення рецензованого дослідження, обґрунтованість отриманих результатів, вважаємо за необхідне висловити зауваження та побажання щодо його можливого удосконалення.

1. У першому розділі дисертації або у додатках варто було б схарактеризувати структуру системи вищої освіти Китаю, навести її провідні кількісні й якісні показники, що дозволило б краще зрозуміти потенціал системи у реалізації досліджуваних процесів.

2. У п. 1.3 авторка висвітлює етапи розвитку інтернаціоналізації вищої освіти Китаю. На наш погляд, доречно було б більш чітко схарактеризувати конфуціанські традиції вищої освіти Китаю та їх вплив на розвиток досліджуваного процесу.

3. Як відомо, одним із найбільш масових проявів феномену міжнародної студентської мобільності протягом останніх десятиліть є міжнародна мобільність китайських студентів. Тож варто було б більшою мірою розкрити тенденції розвитку зазначеного феномену.

4. Цікавим вважаємо такий аспект досліджуваного феномену, як міжнародна мобільність китайських науковців. На нашу думку, звернення уваги на цей аспект проблеми значно б збагатило результати дослідження.

5. Нарешті, вважаємо, що додаткових коментарів у контексті аналізу проблеми дослідження потребує явище брейндрейну, що становить проблему для Китаю. Зокрема: яким чином відбувається розв'язання даної проблеми? які кроки здійснює уряд Китаю для мінімізації інтелектуальних втрат для країни, пов'язаних з неповерненням випускників докторських та постдокторських програм на батьківщину?

Висловлені зауваження мають дискусійний характер, через що не зменшують наукову новизну, теоретичну й практичну значущість дисертаційної роботи, та зосереджують увагу на більш докладному вивченні окремих проблем вищої освіти й педагогічної науки загалом.

7. Загальна оцінка дисертації

Дисертація «Тенденції інтернаціоналізації вищої освіти Китаю» є завершеною науковою працею, в якій її авторкою, Чу Їн, отримано нові науково обґрунтовані результати в галузі вищої освіти та порівняльної педагогіки, що дали змогу здійснити вирішення актуальної проблеми щодо виявлення й обґрунтування тенденцій розвитку нормативних, організаційно-педагогічних засад інтернаціоналізації вищої освіти в Китаї.

Дисертація відповідає нормативним вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 (з наступними змінами) «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року, а її авторка, Чу Їн, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 – Освітні, педагогічні науки.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук,
професор, завідувач відділу
зарубіжних систем педагогічної
освіти і освіти дорослих Інституту
педагогічної освіти і освіти
дорослих імені Івана Зязюна
НАПН України

Н.М. Авшенюк

